

Pedagogika społeczna – wykłady 30 godz.

Dr hab. Barbara Smolińska-Theiss, prof. APS

Cele: Wprowadzenie studentów we współczesny dyskurs nad pedagogikę społeczną. Pokazanie podstaw teoretycznych, kierunków i szkół naukowych. Przedstawienie narzędzi społeczno-edukacyjnej analizy zjawisk społecznych: kategoryzacja i strukturacja, definicje i redefinicje pozwalające na badanie i analizowanie zmiany społecznej. Zwrócenie uwagi na etos pedagogiki społecznej. Przedstawienie głównych środowisk wychowawczych oraz wybranych, szczególnie ważnych problemów społecznych.

Tematy:

I. Przedmiot, funkcje i pojęcia pedagogiki społecznej

1. Co to jest pedagogika społeczna.
2. Geneza i rozwój pedagogiki społecznej w Polsce
3. Środowisko – podstawowy termin i obszar pedagogiki społecznej
4. Funkcje pedagogiki społecznej – od opieki do prewencji
5. Marginalizacja i wykluczanie – problem pedagogiki społecznej

II. Podstawowe środowiska wychowawcze

6. Rodzina – podstawowe środowisko wychowawcze
7. Odkrycie dziecka i dzieciństwa
8. Środowisko lokalne – mała ojczyzna
9. Edukacja środowiskowa
10. Szkoła w społeczeństwie i środowisku lokalnym
11. Rola organizacji pozarządowych w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego oraz w pracy socjalnej

III. Wybrane problemy społeczno-edukacyjne

12. Bieda jako problem społeczny
13. Społeczne przyczyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych, badania PISA
14. Przemoc i wykorzystanie seksualne dzieci
15. Pedagogika społeczna a praca socjalna

Literatura podstawowa:

- Cichosz Mariusz, Polska pedagogika społeczna w latach 1945- 2003. Wybór tekstów źródłowych. Tom I i II, Toruń 2004. Wyd. Marszałek
- Górnikowska-Zwolak E. A. Radziejewicz, Pedagogika społeczna w Polsce – między stagnacją a zaangażowaniem. T. I i II, Katowice 1999. Wyd. UŚ
- Janke A.W. (red), Pedagogika rodziny u progu XXI wieku. Rozwój, przedmiot, obszary refleksji i badań. Toruń 2004. Wyd. „Akapit”
- Kawula S. Człowiek w relacjach socjopedagogicznych. Wyd. II. Toruń 2004, Wyd. Akapit.
- Kawula S. Pedagogika społeczna – dokonania, aktualności – perspektywy. Podręcznik akademicki dla pedagogów. Toruń 2001. Wyd. Adam Marszałek.
- Kawula S., E. Marynowicz-Hetka, A. Przećławska, Pedagogika społeczna w perspektywie europejskiej. Olsztyn 2003. Wyd. Kastalia.

Pilch T., I. Lepalczyk, Pedagogika społeczna. Warszawa 1995. Wyd. Żak
Radzewicz-Winnicki A., Rotter A., Ryzyko transformacyjne nowego ładu społeczno-
edukacyjnego. Katowice 2004, Wyższa Szkoła Zarządzania im gen. Ziętka
Trempała E., Cichosz M., Funkcjonowanie i kierunki rozwoju pedagogiki społecznej w
Polsce. Olecko 2000, Wszechnica Mazurska.
Trempała E., M. Cichosz, Pedagogika społeczna. Tradycje – teraźniejszość- wyzwania.
Olecko 2001, Wszechnica Mazurska

WYKŁAD I

CO TO JEST PEDAGOGIKA SPOŁECZNA – dyskusja wokół przedmiotu pedagogiki społecznej

- Czy i na ile pedagogika społeczna jest samodzielną dyscypliną naukową?
 - Czym się zajmuje? Co to znaczy pedagogika społeczna?. Kryteria wyodrębniania przedmiotu pedagogiki społecznej. Relacje człowiek – środowisko w centrum zainteresowania pedagogiki społecznej. Pedagogika społeczna jako nurt pedagogiki, jako samodzielna dyscyplina – praca socjalna.
 - Pedagogika społeczna a inne dyscypliny: socjologia polityka społeczna, historia, prawo, ekonomia i zarządzanie psychologia społeczna.
 - Kluczowe pojęcia pedagogiki społecznej: środowisko, wychowanie-socjalizacja, siły społeczne, siły ludzkie, potencjał rozwojowy, kapitał ludzki, kapitał społeczny
 - Jakie są jej cechy charakterystyczne współczesnej pedagogiki społecznej? (Perspektywa humanistyczna, personalistyczna, człowiek aktywnym podmiotem zakorzenionym w czasie i przestrzeni; ujęcie dynamiczne, procesualne, perspektywa zmiany społecznej – związki z edukacją)
 - Jakie są funkcje i zadania pedagogiki społecznej? (Funkcja poznawcza praktyczna i normatywna)
-

WYKŁAD II .

GENEZA I ROZWÓJ PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ W POLSCE

1. Powstanie i rozwój pedagogiki społecznej w Polsce
 - Faza wstępna lata 80-te XIX w. do ok. 1925 (Powstanie Studium Pracy Społeczno-Oświatowej Wolnej Wszechnicy Polskiej);
 - Faza rozwoju i stabilizacji - 1925- 1945 – badania i kształcenie pracowników społecznych;
 - Faza adaptacji do warunków PRL – szkoła i środowisko, wychowanie pozalekcyjne, czas wolny, edukacja ustawiczna

- Faza readaptacji po 1980, pedagogika społeczna otwarta na zmianę społeczną i budowę społeczeństwa demokratycznego
2. Twórcy pedagogiki społecznej w Polsce
 - Helena Radlińska 1879 – 1954
 - Ryszard Wroczyński 1909 – 1987
 - Aleksander Kamiński 1903 – 1978
 3. Współczesne ośrodki pedagogiki społecznej w Polsce
 4. Pedagogika społeczna w Europie, kształcenie pedagogów społecznych

WYKŁAD III

ŚRODOWISKO - PODSTAWOWY TERMIN I OBSZAR DZIAŁANIA PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

Pytania:

1. Co to jest środowisko?
2. Kłopoty i trudności w definiowaniu środowiska
3. Przestrzeń wychowania

Teza: Wychowanie nigdy nie odbywa się w próżni. Wychowanie jest procesem zachodzącym w środowisku i przez środowisko

Co to jest środowisko?

H.Radlińska:

Zespół bodźców wpływających na człowieka

Środowisko:
bliższe – dalsze
widzialne – niewidzialne
materialne – duchowe

R.Wroczyński:

„Zespół bodźców wpływających na człowieka i powodujący określone reakcje czas, siła, zakres bodźca”

Stanisław Kowalski za Florianem Znanieckim:

„Środowisko **wychowawcze** to społecznie **kontrolowany**, ukierunkowany na realizację określonych celów system bodźców społecznych i kulturowych”

Aleksander Kamiński:

„Środowisko wychowawcze jest częścią obiektywnego środowiska społecznego człowieka, tworzą je osoby, grupy i instytucje pełniące zadania wychowawcze tzn. pobudzające

jednostki, grupy dzieci do przyswajania wartości moralnych i zgodnych z nimi zachowań odpowiadających ideałowi wychowawczemu.”

Podział środowisk:

naturalne, społeczne, kulturowe
naturalne, intencjonalne

Pojęcie „środowisko” charakteryzuje najczęściej strukturę i funkcję poszczególnych elementów

- ujęcie statyczne, raczej zamknięte, chętniej używane przez pedagogów najczęściej z dookreśleniem np. środowisko rodzinne, szkolne, niewydolne wychowawczo, itd.

Dzisiaj coraz trudniej posługiwać się terminem środowisko

Coraz częściej zastępowane pojęciem:

- nisza ekologiczna,
- przestrzeń życia,
- przestrzeń wychowania.

Rodzaje przestrzeni

1. przestrzeń fizyczna
2. przestrzeń społeczna
3. przestrzeń temporalna (czasu)
4. przestrzeń symboliczna
5. przestrzeń psychologiczna
6. przestrzeń moralna
7. przestrzeń transcendentna

A.Przeclawska, jak zmieniają się te przestrzenie i jaki to ma związek z wychowaniem

- ujęcie dynamiczne

WYKŁAD IV

FUNKCJE PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ – OD OPIEKI DO PREWENCJI

Pojęcia i funkcje: opieka, pomoc, wsparcie, terapia, prewencja.

1. Definiowanie pojęć. Definicje wewnętrzne-analiza logiczna; zewnętrzne – kontekstualne. Pojęcia stygmatyzujące.
2. Pojęcie „opieka”. H.Radlińska - termin opieka odnosi do zjawisk niekorzystnie wpływających na rozwój człowieka. Łączy je z medycyną, higieną, prawem, polityką

społeczną . Pedagogika opiekuńcza okresu międzywojnia i PRL. Komunistyczne i socjalistyczne państwo opiekuńcze

3. Krytyka państwa opiekuńczego. Kazimierz W. Frieske, opieka a kontrola, funkcje ideologiczne państwa opiekuńczego. Opieka jako kontrola, zniewolenie, ubezwłasnowolnienie, postawy roszczeniowe; niewydolność ekonomiczna państwa opiekuńczego
4. Zasada pomocniczości, subsydiarności; autonomia niższych podmiotów, „wspierać ale nie wyręczać”.
5. Pomoc – znaczenie szersze – instytucja polityki społecznej; znaczenie węższe – działalność i funkcja działalności skierowanej na pomaganie drugiej osobie
6. Terapia, terapeutyzacja pedagogiki, pedagogizacja terapii. Dyskusje nad rolą i potrzebą terapii w pedagogice. Odwrót od terapii
7. Wsparcie: rzeczowe, emocjonalne, informacyjne. Wsparcie jako działanie i funkcja działania
8. Prewencja , św. Jan Bosco, trójmian prewencyjny: rozum, religia, miłość

WYKŁAD V

MARGINALIZACJA I WYKLUCZENIE – PERSPEKTYWA PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ

Co to jest marginalizacja?

Marginalizacja – zagadnienie znane od dawna wyrażane w nowych pojęciach. Odnosi się do realnych procesów społecznych, kwestii społecznych, problemów społecznych, zjawisk i grup społecznych.

Marginalizacja związana z deprecjonowaniem znaczeń i pozycji, dokonujących się przez ograniczenie dostępu do udziału w powszechnie szanowanych i poszukiwanych dobrach: materialnych, kulturowych, politycznych (np. wykształcenie, władza, dostęp do instytucji ochrony zdrowia itp.)

Marginalizacja jako

- proces społeczny – ujęcie historyczne, stan żebraczy – historia biedy
- przyczyna i skutek przemian społeczno politycznych, degradacja jednych grup, uprzywilejowanie innych
- zmiana pozycji statusu, udziału w społecznym podziale dóbr i wartości, ograniczane prawa, i potrzeby
- marginalizacja jako odrzucenie, czasami jako indywidualny wybór

Przyczyny marginalizacji;

makrospołeczne, mezospołeczne, indywidualne, jawne, ukryte, zamierzone, niezamierzone

- Mikro – socjalizacja w biedzie, kultura biedy,
- Mezo- obszary społecznie i kulturowo zmarginalizowane (centrum i peryferie)
- Makro - czynniki sprzyjające marginalizacji, (wykształcenie, status materialny, zarobki – czynniki statusu społecznego), zmiany gospodarki rynkowej,

Grupy zmarginalizowane, wykluczane, naznaczone inne:

- Kobiety i dzieci
- Biedni
- Bezrobotni,
- Bezdomni,
- Niepełnosprawni
- Cudzoziemcy
- Mniejszości narodowe i etniczne
- Mniejszości religijne
- Mniejszości seksualne
- Chorzy psychicznie, społeczni „wariaci”

Źródła marginalizacji

Szkoła jako źródło marginalizacji

WYKŁAD VI

RODZINA JAKO ŚRODOWISKO WYCHOWAWCZE

1. Perspektywa definicyjna:

Czym jest rodzina: rodzina jako naturalna grupa społeczna, rodzina jako instytucja społeczna, rodzina jako wspólnota, rodzina jako środowisko wychowawcze

Jak analizować rodzinę:

- perspektywa interakcyjna (więzi rodzinne, miłość, solidarność
 - perspektywa systemowa (miejsce rodziny w strukturze społ.
 - perspektywa statyczna, jaka jest rodzina, jakie są obrazy rodziny
 - perspektywa dynamiczna, jak ludzie tworzą swoje rodziny i jak je rozwijają
2. Miejsce rodziny w społeczeństwie: rodzina jako główna siła tradycji i tożsamości narodowej, marginalizacja rodziny w komunizmie, rodzina jako ostoja konserwatyizmu, rodzina na straży państwa i przeciwko państwu
3. Polityka społeczna wobec rodziny, polityka europejska – zasada pomocniczości i solidarności. Karta Praw Rodziny. Ochrona dziecka, ochrona kobiet.
4. Kierunki przemian rodziny;
- od rodziny jako instytucji gwarantowanej prawem kościelnym i państwowym do rodziny opartej na więziach, indywidualnej umowie,
 - od małżeństwa sakramentalnego do związków kohabitacyjnych,

- od wyraźnie określonych ról do zmieniających się ról małżeńskich i rodzicielskich,
- od struktury hierarchicznej do związków partnerskich,
- od instytucji powinności i zobowiązań do środowiska samorealizacji,
- od związku rodzicielskiego do związku małżeńskiego,

5. Rodzina z perspektywy nauki społecznej Kościoła

Adhortacja „Familiaris consortio”

Zadania:

- tworzenie wspólnoty osób
- służba życiu
- udział w rozwoju społeczeństwa
- uczestnictwo w życiu i posłannictwie Kościoła

Jan Paweł II: „rodzina fundamentem życia społecznego”

„odnowa świata idzie przez rodzinę”

6. Garry Becker Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich, Rodzina jako inwestycja w rozwój kapitału ludzkiego

7. Funkcje rodziny:

- prokreacyjna
- ekonomiczna
- opiekuńcza
- socjalizacyjna
- stratyfikacyjna
- emocjonalno-psychiczna

8. Rodzina jako grupa dynamiczna

Etapy rozwoju:

- Etap narzeczeństw
- Etap młodego małżeństwa bez dzieci
- Etap małżeństwa z małymi dziećmi
- Etap dorastania dzieci
- Etap odchodzenia dzieci
- Etap pustego gniazda

WYKŁAD VII

DZIECIŃSTWO – ZMIENIAJĄCA SIĘ KATEGORIA SPOŁECZNA

1. Odkrycie dzieciństwa Nowe Wychowanie- pądocentryzm
E. Key, Stulecie dziecka, nadzieje na nowy ład społeczny
2. Renesans dzieciństwa rewolta młodzieżowa, ruchy emancypacyjne,
emancypacja dziecka, grupy społecznie zniewolone
3. Definicje i redefinicje dzieciństwa, dzieciństwo jako okres rozwoju, dorastania,

Dzieciństwo jako status społeczny, dzieciństwo jako świat społeczny dziecka, dziecięcy Lebenswelt, dziecięce doświadczenie, dziecięce naznaczanie przestrzeni i czasu.

4. Odkrywczy dzieciństwa : Jean Jacques Rousseau, John Locke, Janusz Korczak
5. Badacze dzieciństwa
 - historia dzieciństwa, Philippe Aries, Neil Postman
 - antropologia kulturowa, dzieciństwo w Europie, kultura dziecięca.
 - socjalne problemy dzieciństwa
6. Pajdocentryzm i badania nad dzieciństwem jako mit pedagogiczny i społeczny

WYKŁAD VIII, IX

ŚRODOWISKO LOKALNE – MAŁA OJCZYZNA, EDUKACJA ŚRODOWISKOWA

1. Środowisko lokalne – tradycyjny obszar zainteresowania nauk społecznych (pedagogika społeczna, socjologia, politologia)

Czym jest środowisko lokalne Hillery – ponad 50 definicji, zwykle trzy elementy:

- ludzie,
- przestrzeń
- więzi

2. Funkcje środowiska:

- miejsce spotkania z drugim człowiekiem, z kulturą, historią, ekonomia, prawem, religią
- teren aktywności gospodarczej, społecznej, politycznej
- źródło socjalizacji społecznej, środowisko rozwoju człowieka.

4. Środowisko lokalne w perspektywie zmiany społeczno-politycznej, idea społeczeństwa demokratycznego, społeczeństwo obywatelskie, otwarte, demokracja oddolna

5. Lokalizm, Bohdan Jałowiecki,

Przestrzeń lokalna – przestrzeń użytkowa naznaczona emocjonalnie, więzi lokalne, sąsiedzkie, rodzina w przestrzeni lokalnej

Cele lokalne – nastawienie na jakość życia, zabezpieczenie socjalne, zakorzenienie w środowisku, rozwój gospodarki, kultury, ekologia

Struktura władzy – samorządność, terytorialna partycypacja obywateli

Struktura systemu kulturowego – autonomia, tożsamość kulturowa, komunikacja dwustronna.

Mała ojczyzna - Termin wprowadzony przez Stanisława Ossowskiego (Heimat, Vaterland)

Kategoria psychofizyczna i kulturowa. Jest to pewien obszar wraz z towarzyszącymi odniesieniami ludzkimi, tj. postawami, emocjami, wartościami, znaczeniami. Mała ojczyzna jest częścią miejscowej historii i tradycji oraz kulturowego dziedzictwa różnych grup społecznych. Jest to rzecz prywatna, indywidualna, subiektywna. Jednostka ma wobec niej bezpośredni osobisty stosunek, współtworzy ją, włada nią.

Funkcje edukacyjne małej ojczyzny (Wiesław Theiss)

- zakorzenienia, identyfikacja, aktywność, odpowiedzialność
- wartości, wolność osobista, godność, solidarność, dobro wspólne, wartości chrześcijańskie, prawa człowieka, demokracja społeczeństwo obywatelskie, sprawiedliwość społeczna, otwarcie na drugiego człowieka, na Europę i świat
- laboratorium demokracji lokalnej, kultura obywatelska, szkoła liderów

Edukacja środowiskowa (myśleć globalnie, działać lokalnie)

Edukacja formalna, (szkolna edukacja regionalna) i nieformalna (lokalny przekaz, lokalne media, lokalne stowarzyszenia, grupy nieformalne)

Potencjał społeczno-kulturowy środowiska „miejscowe zasoby możliwości zmian i przeobrażeń związane z dobrami kultury duchowej, materialnej, a także instytucjami, które tymi zasobami dysponują.

Aktywizacja środowiska, animacja społeczno-kulturalna, docieranie do sił, pobudzanie sił, budowania zasobów, potencjału rozwojowego ludzi, grup społecznych i całego środowiska, rozwój kapitału społecznego.

Wybrany film dokumentalny z cyklu „ Mała ojczyzna”

WYKŁAD X

SZKOŁA W SPOŁECZEŃSTWIE I W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Prezentacja i analiza dokumentu Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu Strategia rozwoju Edukacji na lata 2007-2013, sierpień 2005

WYKŁAD XI

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE – NOWY OBSZAR PEDAGOGIKI SPOŁECZNEJ I PRACY SOCJALNEJ

1. Z tradycji nauk społecznych : wspólnota i stowarzyszenie (F. Tonnies, Gemeinschaft i Gesellschaft)
2. Aleksander .Kamiński wspólnota i stowarzyszenie. Teoria stowarzyszeń i związków młodzieżowych, Badania historyczne polskich związków młodzieży. „Analiza teoretyczna polskich związków młodzieży d o połowy XIX wieku, Warszawa 1971.
3. A.Kamiński, społeczno-polityczny problem stowarzyszeń. Stowarzyszenie – „sąsiedztwo z przymusu i z wyboru”.
Funkcje stowarzyszenia:
 - afiliacyjna (potrzeba przynależności, do grupy, utożsamiania się zgrupą,

- integracyjna (pomost między rodziną a społeczeństwem, przynależność do wielkiego świata,
- ekspresywna – psychospołeczna, wyrażanie własnych uczuć i upodobań,
- funkcja pomocowa.

II. Organizacje pozarządowe w nowych warunkach - filar demokracji (Ustawa o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 przełomem prawnym w życiu społecznym - „odzyskana sfera publiczna”

Stowarzyszenie jest samorządnym, dobrowolnym, trwałym zrzeszeniem o cechach niezarobkowych, pozwalającym na realizację indywidualnych zainteresowań.

Cele:

- zaspokajanie potrzeb indywidualnych i społecznych w małej grupie, w atmosferze życzliwości,
- przyjęcie czynnej postawy obywatelskiej w zakresie spraw ludzkich lokalnych, w poczuciu wspólnego dobra,
- propagowania pluralizmu i różnorodności życia społecznego
- tworzenie sektora realizacji zadań indywidualnych i społecznych, alternatywnych wobec sektora rządowego, swoboda w wyborze metod
- tworzenie mechanizmów współdziałania społecznego w podejmowaniu decyzji dotyczących funkcjonowania nowoczesnego społeczeństwa,
- poczucie niezależności i podmiotowości.

Rejestracja stowarzyszeń, Bank Informacji o Stowarzyszeniach i fundacjach KLON, JAWOR, W 1995 r zarejestrowanych było 29 tys.. stowarzyszeń, głównie w wielkich miastach.

Typy stowarzyszeń: pomocowe, dzieci, bieda, niepełnosprawność

Samopomocowe, Ruch Anonimowych Alkoholików, uzależnienia

Oświatowe, (mała szkoła, pomoc dzieciom uzdolnionym)

Ekologiczne

Towarzystwa Miłośników Ziemi....

Hobbystyczne,

Sportowo-turystyczne

Nastawione na poprawę jakości życia

Stowarzyszenia zawodowe (strażacy)

Stowarzyszenia biznesowe

inne

Nazwa: stowarzyszenia, ruchy, organizacje pozarządowe NGO, organizacje non-profit, organizacje tzw. trzeciego sektora

Nowelizacja ustawy: 24 kwietnia 2003 r Ustawa o Działalności Pożytku Publicznego i o Wolontariacie, Trzeci sektor: (publiczny, rynkowy, pozarządowy i nieformalny).

Wzrost aktywności obywatelskiej w organizacjach: w 1990 r 5% Polaków zaangażowanych w stowarzyszeniach, w 1999 – 9%, w 2002 r - 13%, w 2003 –24%. Według badań OBOP z 2004 idee pomocy innym osobom popierają respondenci o wyższym statusie społecznym i

wyższym wykształceniu - (67%). Wśród rolników –ten wskaźnik wynosi 30%, wśród bezrobotnych 41%. Dobrowolnie bezpłatnie w działaniach na rzecz innych lub swojego środowiska zamieszkanie uczestniczyło 58% badanych, 41% nie miało tego typu doświadczeń. o. W Ameryce – 80%.

Rola i znaczenie NGO

W perspektywie społecznej: demokracja państwa,
budowanie społeczeństwa obywatelskiego, edukacja obywatelska, społeczna partycypacja
budowanie struktur pośredniczących między obywatelem a państwem
racjonalizacja społeczno-ekonomiczna (działania NGO są tańsze, bardziej dostosowane do potrzeb i możliwości lokalnych, są prowadzone bliżej obywatela.
zmieniają obraz społeczności lokalnych i budują jakość życia środowisk lokalnych,

W perspektywie indywidualnej

Są szkoła demokracji, uczą aktywności, rozwijają kompetencje komunikacyjne, rozwijają kompetencje współpracy z innymi, uczą odwagi, pozwalają lepiej diagnozować sytuacje społeczne, rozwijają samoocenę,

Rola i typy przywódców w NGO - okazjonalni, permanentni, gwiazdy, mediatorzy, liderzy.

Motywacje: indywidualne doświadczenia, biografie, chęć pomocy, sprawdzenia się, względy religijne, etyczne, chęć przywództwa, działania niestandardowego.

Wolontariusze – nowe zjawisko

Kategorie wolontariuszy - zainteresowani zawodowo,
zainteresowani problemem,
ofiarodawcy darczyńcy,
zainteresowani klientem
hobbyści

Wolontariat a warunki społeczne

WYKŁAD XII

BIEDA JAKO PROBLEM PEDAGOGIKI I PRACY SOCJALNEJ

I. Bieda zagadnienie usytuowane w centrum pedagogiki społecznej
Zob; red. H.Radlińska – *Spoleczne przyczyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych*
Warszawa 1937 (badania empiryczne pokazujące biedę jako czynnik upośledzający rozwój i kształcenie dziecko robotniczego i chłopskiego).

Współczesne badania nad biedą - wielokierunkowe, specjalistyczne (różne ujęcia i perspektywy).

Bieda jako problem społeczny, bieda jako doświadczenie indywidualne, bieda w perspektywie kulturowej, bieda w perspektywie społeczno-ekonomicznej (HPI)–, bieda w perspektywie psychologicznej, kultura biedy, dziedziczenie biedy, wykluczanie (marginalizacja) ludzi biednych, ludzie biedni, grupy biedne, ludzie wykluczeni podklasa (underclass)

II. Pojęcia: ubóstwo, bieda, niedostatek, nędza – znaczenia w języku potocznym, terminologia w pracach naukowych

III. **Bieda jako zjawisko zmienne historycznie i kulturowo** (B.Geremek, Litość i szubienica, Warszawa 1993.

Różne obrazy człowieka biednego i ludzi biednych; ubogi cnotliwy, ubogi próżny, ubogi złoczyńca, niebezpieczny, praca jako kara, pomoc jako naznaczenie społeczne i kontrola (Prawo Ubogich 1601).

Kultura biedy – Oskar Lewis, Rodzina Martinezów, Sanches i jego dzieci, Nagie życie. Badania etnograficzne i biograficzne pokazujące jak żyją ludzie biedni.

Wnioski z badań:

- biedni tworzą własną kulturę,
- ich życie codzienne koncentruje się wokół spraw stołu i łóżka. Jest nastawione na konsumpcję tanich towarów,
- kultura biedy, to przede wszystkim kultura kobiet,
- rodzina jest struktura bardzo labilną,
- biedni nie przywiązują się do miejsca zamieszkania,
- szkoła nie jest dla nich instytucja ważną,
- biedni stronią od instytucji społecznych, nienawidzą policji i kościoła,
- biedni nie zrzeszają się, nie szukają przedstawicielstwa politycznego.

IV. **Bieda jako zjawisko społeczno-ekonomiczne.**

Definicje biedy, miary i wskaźniki biedy(ubóstwa)

- Ubóstwo w perspektywie obiektywnej , ekonomicznej, poziom dochodów połączony z konsumpcją – minimum socjalne, minimum egzystencji (koszyk dóbr ustalany dla różnych typów gospodarstw domowych) W Polsce liczone od 1996 r.
- Relatywne linie ubóstwa - subiektywna ocena ubóstwa.

Polska bieda, (sytuacja do 2000r) zasięg, poziom, badania S.. Golinowskiej

Diagnoza społeczna -sytuacja po2000 r . (porównanie 2000 i 2003, 2005)

Dobrostan – paradoksy odczucia dobrostanu.

V. **Obszary ubóstwa, nierówności ekonomiczne, rozpiętości poziomu życia, dystanse, relacje**

- Badanie dynamiki ubóstwa i wewnętrznych przesunięć. Podziały geopolityczne, polityczny (wschód – zachód), ekonomiczny (północ-południe). Teoria centrum i peryferie, globalizacja. Ogólna tendencja : bogaci się bogacą – biedni biednieją.
- Badanie społeczno-pedagogiczne – E.Tarkowska – Zrozumieć biednego, Warszawa 2001.
- Dziedziczenie biedy. F.Villa – koło biedy.

WYKŁAD XIII

SPOŁECZNE PRZYCZYNY POWODZEŃ I NIEPOWODZEŃ SZKOLNYCH

Między tradycją a współczesnymi badaniami PISA

- Tradycja badań pedagogiki społecznej związanych z problematyką szkoły
- H..Radlińska – *Spoleczne przyczyny powodzeń i niepowodzeń szkolnych*, Warszawa 1937
- Szkoła w środowisku – lata 70-te i 80-te
- Bariery awansu poprzez wykształcenie, szkoła na wsi.
- Równości i nierówności w dostępie do oświaty (Z. Kwieciński, *Wykluczeni*. Warszawa 2002)

Dostępność i powszechność – podstawowe wskaźniki społeczno-ekonomiczne opisujące problemy oświatowe i rozwój kraju i społeczeństwa (HDI). Wskaźniki rozwoju ale i zobowiązań państw i społeczeństw. Wynikają one z praw człowieka, znajdują potwierdzenie w konstytucjach. Krajowy i międzynarodowy monitoring powszechności i dostępności do oświaty. Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) i Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD).

Ogromny awans edukacyjny polskiego społeczeństwa, wzrost liczny studentów – prawie czterokrotny, likwidacja zasadniczych szkół zawodowych, upowszechnienie wykształcenia średniego. Ogromny awans określany na podstawie liczb. Problemy z jakością kształcenia i wykształcenia.

Międzynarodowy program badania wiedzy i umiejętności uczniów PISA 2000 i 2003- prowadzony przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju OECD

www.ifispan.waw.pl/pisa/praca/pdf

Pytania:

- W jakim stopniu młodzi ludzie są przygotowani do podjęcia wyzwań przyszłości (otwartość na wiedzę, umiejętność jej operacjonalizacji, alfabetyzacja funkcjonalna),
- Czy młodzi ludzie potrafią efektywnie wyszukiwać informację, analizować je rozumować w oparciu o nie, a także jasno formułować swoje myśli?
- Czy będą potrafili zachować zdolność uczenia się przez całe życie?
- Jakie postawy wykształcone w procesie edukacyjnym mogą później sprzyjać dalszemu rozwojowi i być przydatne w życiu społecznym?
- Jak można zmniejszać społeczne różnice związane z dostępem do edukacji i szansami zawodowo-społecznymi, które niesie edukacja?

Badania kompetencji uczniów w wieku 15 lat. Kompetencje w zakresie: 1/ czytania ze zrozumieniem, 2/myślenia matematycznego, 3/rozumowania w naukach przyrodniczych.. Wiedza, umiejętności, postawy, wartości wyniesione ze szkoły i spoza szkoły (abstrahowanie od programów szkolnych). Badanie uczniów szkół, w powiązaniu z wiedzą, umiejętnościami, statusami społecznymi uczniów, postawami uczniów wobec szkoły, postawami nauczycieli wobec uczniów.

Badania reprezentatywne

Badanie w 2000r – 28 krajów (Polska – uczniowie w liceach ogólnokształcących, zawodowych, zasadniczych szkołach zawodowych)

Badania w 2000 roku (czytanie z zrozumieniem) . Słabe wyniki polskich uczniów–średnio 479 punktów. Średnia dla wszystkich krajów OECD – 500 pkt. Najwięcej Finlandia – 546, Kanada – 534, Nowa Zelandia – 529. Czesi – 492, Niemcy – 484 pkt. Duże różnice między Polska a OECD zwłaszcza wśród najlepszych uczniów. 8,7% uczniów nie osiągnęło najniższego poziomu (analfabeci)

Badania 2003 – przeprowadzone wśród uczniów trzeciej klasy gimnazjum (bez szkół specjalnych). Szczególny akcent położony na wiedzę i umiejętności matematyczne. (treści , kompetencje, sytuacje (osobiste, edukacyjne, zawodowe, publiczne, naukowe), forma zadania (prosty test wyboru, krótka , długa wypowiedź)

Polacy wypadli zdecydowanie lepiej, niż w pierwszym badaniu. Znaleźliśmy się w grupie, największego progresu (Polska, Łotwa, Lichtenstein). Matematyka średnio (tabela s.9). Poprawiły się zwłaszcza wyniki słabe i średnie, nie dorównujemy najlepszym.

Szczegółowe pytania weryfikowane w badaniach:

Na ile te wyniki są powiązane z motywacjami uczniów wobec uczenia się matematyki, postawami wobec szkoły, z dobrym samopoczuciem ucznia w szkole, integracją ze szkołą, frekwencją ucznia w szkole. Bardzo silnie powiązane te wskaźniki ze statusem społecznym rodziny ucznia, a zwłaszcza z typem i jakością szkoły, Badano także zależności miejsca zamieszkania ucznia, płci.

Analiza pokazała, iż rozwiązywanie problemów matematycznych w 12% uzależnione jest od statusu społecznego rodziny dziecka. Największe różnice dotyczyły jakości szkół. W najslabszych szkołach uczniowie zdobyli 345 pkt, w najlepszych 615. Najslabiej na wsi, najlepiej w dużych miastach. Poprawiły się także wyniki w testach czytania. Tutaj zależności między wynikami a statusem rodziny były większe.

Najsilniejsza zależność między wynikami testów a tym jaka jest to szkoła, dobra, czy słaba.

Pytanie, czy uczniowie z rodzin o wyższym statusie są uczniami lepszych szkół wyłącznie dlatego, że osiągają wyższe wyniki, czy też dostają się do lepszych szkół, wtedy gdy nawet są słabsi? (To samo pytanie u Kwiecińskiego). Co się zmieniło między okresem 2000 i 2003? Siła tego związku nieco spadła. Trudno powiedzieć, czy to dzięki temu, że status jest w mniejszym stopniu czynnikiem selekcyjnym, czy też dlatego, że tym razem badano prawie wyłącznie uczniów gimnazjum

Generalnie między 2000 a 2003 wskaźniki nierówności nie uległy zmianie. Inaczej twierdzi H.Domański..

Zdecydowanie różni się od innych badanych uczniów zdecydowanie negatywnym stosunkiem do szkoły, Negatywnie o szkole wypowiedziało się prawie 60% polskich uczniów.(źle się czuję, nie widzę potrzeby kształcenia się). 68,8% źle ocenia stosunki z nauczycielami. Nie ma prostej zależności między dobrym samopoczuciem w szkole, a wynikami testu.

WYKŁAD XIV

PRZEMOC W RODZINIE, WYKORZYSTANIE SEKSUALNE DZIECI

Szczególny problem dla pedagogów społecznych i pracowników socjalnych (wpisany do Ustawy o pomocy społecznej).

Szczególne zjawisko społeczne, o którym się mówi w Polsce od połowy lat 80-tych (na Zachodzie od lat 60-tych).

Przemoc – różne definicje. Najogólniejsze określenie : Przemoc to każde nieprzypadkowe naruszenie dobra i czci wbrew woli i z krzywdą dla osoby, które jej doznaje.

Przemoc a agresja

Przemoc – zjawisko dotyczące relacji międzyludzkich - widziane w perspektywie społecznej

Agresja – zachowania jednostronne, problem widziany raczej w perspektywie psychologicznej

Teorie przemocy:

Teoria genetyczno- biologiczna (urodzeni mordercy)

Teorie biograficzne – biografia Hitlera,

Teorie kulturowo-społeczne – niemiecki charakter społeczny

Teorie mieszane

Liczne badania nad przemocą

Kto bije ?

Kiedy bije, dlaczego?

Statystyczne prawidłowości: bici biją (toksyczni rodzice), biją ludzie z problemami, izolowani społecznie, matki rozłączone z dziećmi 48 godzin po porodzie.

Bić, czy nie bić – oto jest pytanie

Brak argumentów,

Historia przemocy

Przemoc, wykorzystanie seksualne, bicie – jako **łamanie praw człowieka** .

Problem XXI wieku, problem europejski – europejski monitoring przemocy,
Organizacje międzynarodowe pozarządowe w walce z przemocą (La Strada)

Zespół maltretowanego dziecka – jednostka medyczna, ZMD karany sądownie

Wykorzystanie seksualne

Przez wykorzystanie seksualne dziecka rozumie się każde zachowanie osoby dorosłej, a w każdym razie silniejszej lub starszej, które prowadzi do seksualnego zaspokojenie kosztem dziecka

(czyn lubieżny, gorszenie dziecka, uprawianie czynów nierządnych kosztem dziecka)

Nieznany rozmiar zjawiska, badania cząstkowe, biograficzne. L.Starowicz – początek lat 90-tych , ponad 35% studentów powiedziało, że w dzieciństwie byli wykorzystywani seksualnie. Ciemna liczna., rocznie 30 zabójstw, 1700 przypadków rocznie notowanych sądownie.

Badania Prof. Krystyny Marzec-Holki – Przemoc seksualna wobec dzieci . Studium pedagogiczno-kryminologiczne

Profil napastnika, który bije, gwałci. Nie można go skonstruować jednoznacznie. Można tylko mówić o pewnych układach ról rodzinnych i małżeńskich sprzyjających przemocy i wykorzystaniu seksualnemu.

Jest to - typ rodziny patriarchalnej

- sżywny układ ról małżeńskich i rodzicielskich
- ojciec słaby zależny, zdominowany przez matkę
- rodziny fundamentalistyczne – absolutny nakaz utrzymania jedności rodziny
- rodziny poza kontrola społeczna , bardzo biedne i bardzo bogate.

Teza Turnissa 1984r.

Przyczyną zaistnienia zjawiska wykorzystania seksualnego dzieci w rodzinie sa nie tyle cechy indywidualne sprawcy lecz zjawisko to jest produktem określonych relacji rodzinnych.

Analiza 85 przypadków gwałcicieli dzieci.

Kim są sprawcy,

Wiek – między 21 a 40 lat

Stan cywilny : kawalerowie –33, żonaci –43

Ponad połowa – to mężczyźni z 1 lub dwojgiem dzieci.

Większość sprawców miała „prawidłowe” kontakty seksualne, najczęściej z żoną.(żony najbardziej niezorientowane w sprawach seksualnych mężczyzn)

Kim są oprawcy wobec dzieci - . Dobrzy znajomi (25), ojciec ojczym, konkubent matki, 37%, nieznajomi (14,5%)

WYKŁAD XV

PEDAGOGIKA SPOŁECZNA A PRACA SOCJALNA

1. Trzy źródła i nurty pracy socjalnej;
 - chrześcijańskie miłosierdzie – nurt charytatywny;
 - rozwijanie sił, kompetencji, (empowerment), potencjału ludzkiego, kapitału ludzkiego i społecznego – nurt społeczno-edukacyjny;

- aktywizacja społeczna, budowa społeczeństwa obywatelskiego, integracja europejska – nurt społeczno-polityczny
2. Helena Radlińska- twórczyni polskiej pedagogiki społecznej i pracy socjalnej
 - „Praca socjalna przekształca środowisko siłami człowieka w imię ideału”
 - „Pedagogikę interesuje wychowawcza funkcja pracy socjalnej”
 - „ Opieka nad dzieckiem (robotniczym, chłopskim), opieka nad rodziną, grupy społecznie upośledzone. Funkcja demaskatorska, funkcja opiekuńcza.
 3. Praca socjalna w PRL
 4. Reaktywowanie i rozwój pracy socjalnej po 1989 roku na podstawie:
 - dorobku międzywojennego
 - doświadczeń zachodnich, zwłaszcza niemieckiej pedagogiki społecznej
 - nowych wyzwań i zadań społecznych
 5. Ustawa o pomocy społecznej z 12 marca 2004 r. Cechy charakterystyczne:
 - „Pomoc społeczna skierowana na umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości”.
 - „Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej, samorządowej współpracując na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i samorządowymi”.
 - „Zadaniem pomocy społecznej jest zapobieganie trudnym sytuacjom oraz podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem”.

Ustawowo określone zadania gminy (własne i zlecone), opieka nad dzieckiem i rodziną
 6. Różnice między pracą socjalną w USA i w Europie
 7. Typy pracy socjalnej w Europie (regulacje europejskie – prawne, społeczne)
 - pomoc i praca z klientem (nurt psychologiczno- terapeutyczny)
 - praca z grupami samopomocy, samoorganizacja
 - organizowanie i rozwój środowiska (edukacja środowiskowa, community education, community development)
 8. Zmieniający się zakres i charakter pracy socjalnej;

Ujęcie tradycyjne:

- problemy społeczne, obszary zagrożenia, grupy społecznie naznaczone, zmarginalizowane, wykluczone (biedni, bezrobotni, niepełnosprawni, cudzoziemcy, mniejszości społeczne etniczne, seksualne)
- świadczenie socjalne, praca socjalna – pomoc, informowanie, aktywizowanie.

Współcześnie:

- w centrum zainteresowanie raczej mechanizmy sprzyjające społecznemu naznaczaniu, (związki z polityką społeczną, ekonomia prawem, psychologią społeczną),
- zmniejszanie się sfery świadczeń na rzecz różnych działań środowiskowych i edukacyjnych,
- rodzinny i instytucjonalny model pracy socjalnej,
- od opieki do wsparcia i prewencji (projekty i programy socjalne, włączanie klientów do programów, budowanie sieci społecznych)

9. Organizacje pozarządowe i wolontariat głównym podmiotem pracy socjalnej